

«Bahaweddin Mirkulal, Zeňňi Babany görsem...»

Category: Kitapcy, Magtymgulyňy öwreniş

написано kitapcy | 24 январь, 2025

"Bahaweddin Mirkulal, Zeňňi Babany görsem..." «BAHAWEDDIN MIRKULAL, ZEÑÑI BABANY GÖRSEM...»

Bahaweddin, Mirkulal, Zeňňi Baba Magtymguly atamyzyň mübärek goşgy setirlerinde eriş argaç bolup geçýär. Dana Pyragy «Turgul diýdiler» diýen goşgy setirlerinde:

*“Ol Bahaweddindir, ol hem bir ärdir,
Ol Zeňňi Babadyr, ol namydardyr,
Ol söýenşip duran tört çaryýardyr,*

Maksadyň ne bolsa, sorgul" diýdiler.

Diýen setirlerine ser salsak Magtymguly atamyz Zeňni Bawany hem öz-özüniň bir halypasy hasaplapdyr. Zeňni Bawa diňe bir Magtymguly atamyzyň halypasy bolman, eýsem bütün türkmen halkynyň hem halypasydyr. Zeňni Bawa görnükli tanymal beýik Öwliýäleriň biri bolan Hoja Ahmet Ýasawy Hezretleriniň ilkinji halypasy Arslan Bawanyň agtyklaryndandyr. Hoja Ahmet Ýasawynyň dört halypasy bardy. Olar, Menzur ata, Seýit ata, Süleýman ata, Hakym ata, ýada soňky iki bir adam bolan ýagdaýynda, Süleýman, Hakym dagylardyr. Menzur ata, Hoja Ahmet Ýasawy Hezretleriniň halypasy Arslan Bawanyň oglydyr. Ol ilkinji terbiýäni atasyndan alýar. Soňra Hoja Ahmet Ýasawy Hezretleriniň terbiýesine berilýär. Zahyry we batyny ylymlarynyň alymy bolýar. Menzur Atanyň 594-nji ýylda (m.1194) aradan çykma-gy bilen, ogly Abdurmälik Ata halyfa bolýar. Aradan kän wagt geçmän-kä Abdurmälik Ata-da dünýäden ötenden soňra, ogly Täç Hoja atasynyň halypasy bolýar. Täç Hoja 596-njy ýylda (m.1199) aradan çykýar. Zeňni Ata, Täç Hojanyň oglydyr. Zeňni Ata uzak ýyllaryň dowamynda atasyndan we bawasyndan zahyr we batyn ylymlaryny öwrenýär. Hoja Ahmet Ýasawy Hezretleriniň halyflaryndan Hakym Atanyň hyzmatynda bolup, onuň çuňňur ylymyndan we feýzinden kän peýdalanýar. Daşkentde ýaşaýardy, ýerli halkyň mallaryny bakardy. Halypasy Hakym Ata, 582-nji ýylda (m.1186) aradan çykan soň Horezimde Ak-Gurganda (Bagyrganda) depin edilýär. Zeňni Ata, Hakym Atanyň aýaly Anbar ene bilen goş birikdirýär. Waka şeýle bolup geçýär: «Hakym Ata bir az garaýagyzyrakdy. Bir gün Anbar enäniň kalbyna: "Käşgä, adamym gara bolmasady" diýen pikir gelip geçýär. Hakym Ata onuň bu pikirini Allahutagalanyň rugsady bilen aňyp: »Sen meni halamaýarsyň, emma menden soňra dişinden gaýry ak ýeri bolmadyk garanyň eline düşersiň" diýýär. Anbar Ene bu düşünjesi üçin gaýtmysym edip, aglap kän toba eden hem bolsa, Allatagala ol söýgüli guly dileg edipdi, suw siňrikden agypdy. Hakym Ata ölüm pellesi golaýlaberende, Horezimde ylym öwrenip ýören ogullary Muhammet Hoja bilen Asgar Hajany çagyryp. Olara: "Ölüminden soňra gündogardan kyrk sany Abdal

geler, aralarynda gözi ejiziräk we aýagyny agsap basýan gara Abdal bardyr. Eneñizi, garaşmaly wagty bolan soň şoňa beresiňiz” diýýär. Hakykatdan hem,ölüminden soňra. Sözi edilen kyrk mübärek kişi gelýär.Aralarynda biri yzyraga galyppy. Bu adam suratlandyrylan mübärek kişiniň edil özüdi.Ol Zeñhi Atady. Zeñhi Ata aslynda Daşkent töwereklerinde çopançylyk edýärdi. Galyň dodakly,diňe dişleri agaryp görünýän diýseň gara ýagyz pyýadady. Anbar Eneñiň mütdedi (ýan ýoldaşy ýogalan ýa-da ärinden aýyrlan aýalyň, ikinji nikasyna çenli garaşmaly wagty)bolan soň, ýanyndakylaryndan birini iberip nika talap etdi.Anbar Ene Kabul etmän: «Men Hakym Atadan soň hiç kime barman.Beýle gara adama-ha hiç hem”diýip,red edip, kãn gynanýar. Şol mahalam boýny gatady. Zeñhi Atany bu ýagdaýdan habardar edýärler. Zeñhi Ata adam iberip: ”Ýadyňda bolsa,bir gün: ”Käşgä, Hakym Ata gara bolmadyk bolsa bolmaýarmy?” diýip pikir edipdiň. Hakym Ata keramat bilen seniň ol pikirini bilip: ”Ýakynda menden-de gararak birine aýal bolarsyň diýipdi” diýýär. Anbar Ene takdyryň şeýledigine göz ýetiren soň,aglap nikalaşmaga razy bolýar. Nika üçin razylyk berer-bermez boýny kadaly ýagdaýa gelýär. Zeñhi Ata bilen goş birikdirýärler, Öwlüýä we alym çagalary bolýar.Zeñhi Ata Daşkent daglarynda çopançylyk edip şondan alýan muzzynyň hasabyna maşgalasynyň güzeranyny dolaýardy. Mallary sährada otlap ýorkä namazlaryny okaýardy. Kuran-y Keremi okap, Allatagalany ýatlaýardy. Otlamaga sürülen mallar onuň daşyny galalap,otlaryny goýup ony diňleýärdiler. Agşam hem ýygnan odunlaryny arkasyna ýüklenip, öýüne gaýdýardy. Bir gñ jemlän odunlary ýaňy ýüklenjek bolup durka,ýanyna salam berip dört sany ýaş ýigit gelýär. Zeñhi Ata olaryň Salamlaryny alyp,hal-ýagdaýlaryny sorayar. Olar Buharanyň medreselerinde zahyry ylymlary alýandyklaryny, ýöne batyn ylymlaryny öwredip biläýjek birini gözläp ýörendiklerini aýdýarlar. Zeñhi Ata: «Duruň, sizi rişat edäýjek kişiniň nirededigini size habar bereýin”diýýär. Ýaşlar muňa örän begendiler.Ol ýüzüni dört tarapa tutup:”Siziň bu ylymda nesibäňiz bizden özgölerde dälendir”diýýär.Bu dört ýigit soňurrak Zeñhi Atanyň dört beýik halyfy boljak Uzyn Hasan Ata,Seýit Ata,Sabr Ata we Bedir Ata

dagylardan başga hiç kim hem dældi. Zeñni Atanyñ sözüne ilki ynananlar Uzyn Hasan Ata bilen Sabr Ata boldy. Bu sebäpden, ilki bilen kemala gelenler hem olar boldy. Seýit Ahmet Ata bilen Bedir Ata gowy zatlaryñ pikirini etmediler. Seýit Ata: "Men hem-ä Pygamber Aleýhissalamyñ agtygy, hemem mekdep-medrese gören adam. Indi gel-gel şu garry çopanyñ talyby bolaýynmy?" diýip oýlandy, ýöne ýanyndakylardan-da aýrylyp gidibermedi. Onuñ buýsanjaňlygy ýoluny ýapdy. Çeken kynçylyklaryny ýele sowurdy. Ýagdaýynda hiç-hili öňegidişlik duýylmaýardy. Seýit Ata bu ýagdaýy aňsyryp, Zeñni Atanyñ özünden göwni galandygyna düşündi. Gidip Zeñni Atanyñ aýaly Anbar Enä ýalbardy. Özüne şefagat etmegini towwakga etdi. Anbar Ene oňa kömek etjegine söz berip: «Sen bu gije gara keçe tap-da şoňa dolanyp Zeñni Atanyñ ýolunuñ üstünde ýat, säher wagty namaz okamaga çykanda, seni beýle ýagdaýda görüp ýüregi awşasyn:» diýdi. Şol gije Anbar Ene, Zeñni Atadan Seýit Ahmet Atanyñ ötünjini Kabul etmegini haýyşt etdi. Zeñni Ata-da, Seýit Atany bagyşlandygyny aýtdy. Säher wagty, namaz üçin daşaryk çykanda, ýoluñ üstünde bir zadyñ garalyp ýatandygyny gördi. Näme digini biljek bolup aýagy bilen yralady. Şol mahal, gara keçä bürenip ýatan Seýit Ata ýüzüni Zeñni Atanyñ aýagyna süýkäp, ötüňç sorady. Muhammet Aleýhissalamyñ mübärek agtygyna aýagy degenine örän gynanan Zeñni Ata. Göwnüni görmek üçin Seýit Ata kân hezzet-hormat etdi. Seýit Ata şol bada kemala geldi. Zeñni Atanyñ beýleki halypasy Beder Atanyñ asyl ady Bedreddin Muhammetdi. Asyl ady Sadreddin Muhammet bolan Sadr Ata bilen Buhara Medresesinde bir hüjrede ýaşaýdylar. Deň ylym alypdylar. Derejeleri-de deñdi. Zeñni Atanyñ talyby bolanlaryndan soňra. Sadr Ata beýgelen bolsa, Bedr Ata öňküünden hem pese gaçypdy. Bedir Ata muny aňsyryp, gynanjyndan Anbar Enäniñ ýanyna gelip göz yaş döküp, oňa arzyny mälim etdi. Anbar Ene-de Bedir Atanyñ bu arzyny çemi gelen wagty Zeñni Ata ýetirdi. Zeñni Ata onuñ toba edenine begenip ýylgyrdy-da: "Maňa ilki sataşanlarynda, olara rişat edip biljekdigimizi aýdanymyzda, Bedreddin içinden: "Şu salpy dodak hebeşmikä bizi rişat etjek?" diýip oýlanypdy. Şu wagta deňeç feýzimizden peýdalanyp bilmeýşiniñ sebäbi-de şol.

Eger,toba eden bolsa,sen hem oña şefagatçy bolan bolsañ,bar onda ony bagyşladym!" Diýdi.Şu wakadan soňra,Bedreddiniň derejesi-de Sadreddiniň derejesi bilen deňleşdi. Ahmet Ýasawy Hezretleriniň, Zeňni Ata bilen dowam ýoly,Zeňni Atadan soňra Seýit Ata we Sadr Ata bilen dowam etdi. Seýit Ata,Hajy Azyzan (Aly Ramiteni pir Nessaj) bilen söhbet etdi. Sadr Atanyň halypalary uzak wagtlap Ýasawulluk ýoluny dowam etdirdiler. Onuň halypalary, Eýmen Bawa,Şih Aly,Möwdut Şih görnüşünde ýatlanýar. Möwdut Şyhyň meşhur iki halipasy bardy. Olar: Hoja Abdyllyah we Kemal Şyhdy. Hoja Abdullahyň halypasy Hadym Şyh,onuňam halypasy Jemalüddini Buhareddin.Reşadyň eýesi Jemalledin (m.1258) (Daşgent)töwereklerinde,Samarkant ýolunyň 11-nji klometrinde Zeňni Ata obasynda aradan çykyp, ol ýerde topraga berildi. Zeňni Atanyň gubyrny hemmeler bilýärdi we zyýaratyna barýardylar. Ubeýdullahy Ahrar Hezretleri: "Zeňni Atanyň guburyna her zyýarata baranynda, gabyryndan: "Allah! Allah!" diýen sesleri eşidýärin, diýerdi." Allatagala hemmesinden razy bolsun.

Ýusup LALLAKOW. Magtymgulyňy öwreniş